

DOI: 10.31866/2616-7581.6.1.2023.277879

УДК 780.647.2:[781.66:784.4

ВИКОРИСТАННЯ КОЛОРИСТИЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ГОТОВО-ВИБОРНОГО БАЯНА В АКОМПАНеМЕНТІ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ

Віталій Марченко

концертмейстер кафедри музичного мистецтва;

ORCID: 0000-0001-7877-7862; e-mail: vitaliy.marchenko.225@gmail.com

Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

Анотація

Мета дослідження – проаналізувати використання колориту готово-виборного баяна в аранжуванні народних пісень В. Марченка для збірників «Широке коріння» (Випуск 1 та Випуск 2). **Методологія дослідження.** Застосовано такі загальнонаукові методи: аналізи (для виявлення колористичних можливостей готово-виборного баяна); формально-аналітичний (для зіставлення технічних виконавських та музично-виразових засобів); узагальнення (для формулювання висновків). **Наукова новизна дослідження.** Вперше проаналізовано твори зі збірників «Широке коріння» (Випуск 1 та Випуск 2) В. Марченка, схарактеризовано колористичні можливості інструмента, виявлено специфічні особливості готово-виборного баяна в акомпанементі народних пісень. **Висновки.** Дослідження базується на власному багаторічному творчому досвіді. У статті висвітлено особливості інструментального супроводу на готово-виборному баяні, розкрито закономірності поєднання народної мелодії та баянного супроводу для глибинного відображення художнього задуму пісні. Процес написання баянного супроводу для зразків народної творчості різних локальних регіональних традицій України ставить перед автором складні завдання і головним з-поміж них є збереження традиційного регіонального мелодичного колориту. Вдумливий підхід та увага до тонкощів процесу інтерпретації запису, котрі у сукупності визначають мистецьку вартість творів, проникнення в сутність пісні повинні стати знаковими аспектами процесу композиторської інтерпретації.

Ключові слова: готово-виборний баян; інтерпретація; акомпанемент; народна пісня; аранжування; тембр; регістр

Вступ

Українське народнопісенне виконавство у сучасному музичному мистецтві має кілька проявів, одним із яких є спів із баянним супроводом. Кожна інтерпретація пісні суб'єктивна, але повинна об'єктивно розвивати основний образ пісні, щоб вона була пізнаваною і знаходила відгук у сучасному світі, оскільки є архетипом (прообразом) свого народу, іманентно притаманна його духовності та допомагає зрозуміти свою історію.

Мета

Мета дослідження полягає в аналізі використання колориту готово-виборного баяна в аранжуванні народних пісень В. Марченка для збірників «Широкое коріння» (Випуск 1 та Випуск 2).

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблема використання колористичних можливостей готово-виборного баяна в акомпанементі народних пісень є ще малодослідженою. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста досліджував М. Давидов (2004), в аспекті розвитку концертмейстерських навичок у баяністів та акордеоністів її розглядав П. Андрійчук (1994). В різних проєкціях представлено народну пісню в дослідженнях А. Іваницького (1990), Л. Яценка (1962), Н. Цюпи та В. Марченка (2017), О. Скопцової та ін. (2018).

Виклад матеріалу дослідження

З кожним виконавцем пісня оживає знову й знову та несе його відбиток на собі, адже виконання завжди невіддільне від особистості, а акомпанемент пісні повинен бути настільки відточеним, витонченим, щоб залишитися в тіні вокалу, і не витіснити його, а тільки підтримувати.

Народним пісням притаманне всеосяжне розкриття образів, їх осмислення, пошук засобів перетворення нотного тексту на довершену, живу, музично-драматичну картину. Вершиною народного мистецтва є простота, котра означає не спрощеність і примітивність, а відсутність надуманості, недоречності. Наприклад, у вступі до пісні «Ой кувала зозуленька» (Марченко, 2018, с. 24) одразу відчувається грайливий настрій, змальовано атмосферу літнього лісу, де згодом відбуватиметься дія пісні (рис. 1).

Рис. 1. Вступ до пісні «Ой кувала зозуленька»

Як бачимо, у лівій руці на виборній клавіатурі зображено спів зозулі на фоні тремоло і форшлагів у високому регістрі правої клавіатури.

Акомпанемент огортає пісню прекрасними тембрами, тримає темп, форму, підсилює інтонаційний лад пісні. Для цього у концертмейстера повинно бути «повне порозуміння» з інструментом, тобто висока виконавська майстерність, що за М. Давидовим (2004): «Охоплює весь комплекс слухомоторних і психофізіологічних даних, конкретних навичок та вмінь, прийомів і форм музично-ігрових рухів, постійно модифікуючих у процесі актуалізації творчої інтерпретації музичного твору» (с. 265).

У кожного акомпаніатора є своє внутрішнє бачення пісні, від цього і залежить велика кількість аранжувань однієї й тієї ж пісні – множинність інтерпретацій. У відтворенні нотного тексту запису пісні завжди є елемент імпровізації як частини інтерпретації, присутній в динаміці, штрихах, інтонуванні, агогіці, тембрі, особливо індивідуальна артикуляція, навіть переінтонування різними виконавцями в постійно мінливих умовах часу. Також потрібна вокалізація в акомпанементі, яка підкреслює основні інтонації мелодії пісні, додаючи гармонізацію, створюючи фон пісні, підкреслює її красу, тому так важливе правильне фразування, акценти разом з вокалістом.

Але є певні закономірності, що залежать від інструмента концертмейстера. Амплітуда технічних виражальних засобів готово-виборного багатотембрового баяна дуже різноманітна. Він імітує тембри різних інструментів голосами регістрів, зокрема: флейта пікколо 🎵, фагот 🎵, кларнет 🎵 плюс концертно 🎵 дорівнює баян 🎵; тутті 🎵 (всі голоси разом); баян з пікколо 🎵 (імітація скрипки у високій теситурі) та інші комбінації перших чотирьох регістрів. Для звучності виконання деякі перемикачі регістрів винесені під підборіддя.

Колористичні можливості готово-виборного багатотембрового баяна використовуються, коли вони доречні, і цього потребує художній задум пісні.

Завдяки удосконаленому сучасному готово-виборному баяну, якому лише кілька десятків років, відбувається й оновлення пісні в контексті розвитку сучасного мистецтва, його інструментарію. Нові технічні можливості готово-виборного баяна допомагають більше розкрити драматургію пісні, збагатити новими фарбами через тембри, інтонаційні звороти, рими з увагою до кожного слова пісні, наголосу, діалекту.

Готово-виборний баян завдяки перемиканню з багатоголосних регістрів на прозорі або навпаки створює динамічні контрасти, не глушить вокал, збагачує евфонію пісні, надаючи їй різноманітного забарвлення відповідно до змісту.

Так, у баладі «Ой, вишенько-черешенько» (Марченко, 2013, с. 65) після трагічної каденції на готовій клавіатурі сьомий куплет починається благанням жінки, то в цьому разі доцільне використання виборної клавіатури і перемикання регістру тутті 🎵 на баян пікколо 🎵 (рис. 2).

З рис. 2 очевидно, що різноманіття голосів-регістрів дає змогу підібрати відповідні виражальні засоби та емоції, а варіативний підхід до акомпанементу кожного куплету сприяє більшому розкриттю образу, характеру пісні.

Перемикання з готової клавіатури на виборну надає перевагу і співаку для передачі кантилен, емоцій, розширює простір для філірування звуку як засобу

його оживлення, що привертає увагу до тих чи інших емоційних моментів пісні й слухача.

Ведення міха виконує фразувальну функцію відповідно до дихання вокаліста. А динамічне зіставлення стереоефектів двох клавіатур повинно бути оптимально збалансовано. Барвисті колористичні ефекти перемагають традиційні звичні спрощені підходи до акомпанементу.

Рис. 2. Балада «Ой, вишенько-черешенько»

Важливу роль в інтеграції пісні відіграє її режисура, яка спирається на традиції, але йде вперед вривень з часом. Вона повною мірою проявляється в роботі зі студентами-вокалістами професорів, народних артистів України, солісток Національного заслуженого академічного українського народного хору України імені Григорія Верьовки – Наталії Петрівни Цюпи та Пелагеї Григорівни Павлюченко. Вони акцентували увагу студентів та концертмейстера на те, щоб акомпанемент не домінував над вокалом, а тільки супроводжував, підтримував його – це і є образне зв'язування вокалу і супроводу, адже кожній пісні повинен бути притаманний тільки їй особливий акомпанемент, якого потребує інтонаційний зміст пісні, її форма, архітектоніка.

Для рельєфного виразу змісту, краси й зацікавленості піснею слухача потрібна вправність вокаліста й акомпаніатора, тому слід використовувати всі темброво-колористичні можливості готово-виборного баяна. Відповідно баян звучить як оркестр, інколи сопілка чи ліра, що дає яскраві звуковиразальні моменти фону пісні для підкреслення характеру, настрою пісні.

У «вступному слові» до збірки «Широке коріння» вже згадувався акомпанемент до пісні «Побила шевця лиха година»: «акомпанемент звучить як старовинна колісна ліра завдяки подовженим, витриманим на кілька тактів басам, відповідному зжиму-розжиму міху, що імітує тривале гудіння баса як фону для мелодії» (Марченко, 2018, с. 31) (рис. 3).

The musical score for 'Pobila shetsya lykha hodyna' is presented in two systems. The first system shows the piano introduction with a 'Lento' tempo marking. The piano part features a bass line with long notes and a treble part with a melodic line. Dynamics include *mf*, *stretto*, *rit.*, and *dim.*. A box labeled 'B' is placed under the first measure of the piano part. The second system shows the vocal entry with the lyrics: 'По-би-ла шев-ця ли-ха-я го-ди-на - шев-чи-ха не-взлю-би-ла.' The piano accompaniment continues with chords and a melodic line.

Рис. 3. Пісня «Побила шевця лиха година»

Для кожної пісні відбувається пошук своєї фарби-звучання інструмента. У пісні «Широке коріння» (Марченко, 2013, с. 86) фон нагадує спів солов'я відповідно до слів першого куплету і від цього пісня набуває особливого змісту (рис. 4).

The musical score for 'Shyroke korinnia' is presented in two systems. The first system shows the piano accompaniment with a bass line and a treble part. Dynamics include *M*, *dim.*, and *m*. A box labeled '3' is placed under the final measure of the piano part. The second system shows the vocal entry with the lyrics: '-ний: слу-ха-ю, слу-ха-ю, як пта-шок ше-бе-че.' The piano accompaniment continues with chords and a melodic line.

Рис. 4. Пісня «Широке коріння»

Виконавський рівень баяністів зростає, удосконалюється баян, і це не може не відобразитись і на акомпанементі народних пісень. Кожна пісня різниться одна від одної, немає одноманіття. За удаваної простоти народної пісні потрібно акомпанувати майстерно, якісно, виявляти темброво-колеристичні можливості баяна саме для конкретної пісні для того, щоб був гармонічний баланс співака й концертмейстера, щоб реєстри баяна й тембр відповідали типу (реєстру) голосу вокаліста. Перемикання з виборної клавіатури на готову відповідає то прозору звучанню супроводу, то повнозвучному. Цю перевагу готово-виборного баяна часто використовують у сучасних творах, а в акомпанементі до народних пісень нехтують. Застосування реєстрів готово-виборного баяна від звучання окремих інструментів до tutti (всі тембри разом) забезпечує оркестрове звучання разом з готовою клавіатурою, створює контрасти в акомпанементі та його варіативність до кожного куплету пісні відповідно її змісту, характеру.

Колоритно-звукові барви готово-виборного баяна дають змогу відтворювати замальовки природи: спів зозулі («Ой кувала зозуленька») та солов'я («Широке коріння»), вітер («Повій вітре»), мерехтіння зірок («Єсть у мене одна»), виблиски сонця («Сховалось сонце за горою»).

У тандемі «соліст-концертмейстер» домінує голос і концертмейстер всіляко допомагає йому в цьому, тільки у вступі й переграх акомпанемент рівноправний солісту, коли концертмейстер може повною мірою використати виражальні колоритні засоби баяна. Майстерність і професіоналізм баяніста присутні в динаміці пісні, штрихах, інтонуванні, агогіці, у виборі тембру, навіть у переінтонуванні в постійно мінливих умовах часу. У відтворенні нотного тексту пісні завжди є елемент імпровізації як частини інтерпретації, тому виникає множинність інтерпретацій однієї й тієї ж пісні.

Все вищезазначене створює фон пісні, підкреслює її красу, перемагає традиційні, спрощені підходи до акомпанементу. Водночас головне завдання полягає в тому, щоб пісня резонувала з почуттями слухача, викликала відгук у його душі – тільки тоді слухач проникає в сутність пісні.

Висновки

Визначено роль колориту готово-виборного баяна в контексті композиторського мислення під час написання супроводу до пісні. Збереження специфічного виконавського колориту, мелодики, тембрового забарвлення є важливим завданням композиторської інтерпретації музичного твору.

Отже, процес написання баянного супроводу для зразків народної творчості різних локальних регіональних традицій України ставить перед автором складні завдання, головним з-поміж яких є збереження традиційного регіонального мелодичного колориту. Беручись за інтерпретацію народнопісенної творчості, слід орієнтуватись на досвід кращих співаків з народу, котрі наділені від природи тонким музикальним слухом та яскравими вокальними даними. Вдумливий підхід та увага до тонкощів процесу інтерпретації запису, котрі у сукупності визначають мистецьку вартість творів, проникнення в сутність пісні повинні стати знаковими аспектами процесу композиторської інтерпретації.

Список бібліографічних посилань

- Андрійчук, П. О. (1994). До питання розвитку концертмейстерських навичок у баяністів та акордеоністів. В *Проблеми розвитку української культури* [Матеріали конференції] (с. 167–168). Київський державний інститут культури.
- Давидов, М. (2004). *Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста (акордеоніста)* (3тє вид.). Музична Україна.
- Іваницький, А. І. (1990). *Українська народна музична творчість*. Музична Україна.
- Марченко, В. В. (2013). *Широке коріння: українські пісні у супроводі баяна* [Ноти]. Музична Україна.
- Марченко, В. В. (2018). *Широке коріння: українські пісні в супроводі баяна* [Ноти] (Вип. 2). Музична Україна.
- Скопцова, О. М., Гриценко, В. В., & Марченко, В. В. (2018). Транскрипція музичного твору як різновид виконавської інтерпретації. *Молодий вчений*, 1(53), 684–687.
- Цюпа, Н. П., & Марченко, В. В. (2017). Питання інтерпретації запису українських народних пісень на прикладі доробку Марченка В. В. *Молодий вчений*, 11(51), 692–695.
- Ященко, Л. (1962). *Українське народне багатоголосся*. Видавництво Академії наук Української РСР.

References

- Andriichuk, P. O. (1994). Do pytan'nia rozvytku kontsertmeisterskykh navychok u baiianistiv ta akordeonistiv [Regarding the development of concertmaster skills in accordionists and accordionists]. In *Problemy rozvytku ukraïnskoi kultury* [Problems of the development of Ukrainian culture] [Conference proceedings] (pp. 167–168). Kyivskiy derzhavnyi instytut kultury [in Ukrainian].
- Davydov, M. (2004). *Teoretychni osnovy formuvannia vykonavskoi maïsternosti baiianista (akordeonista)* [Theoretical foundations of the formation of performance skills of a accordion player] (3rd ed.). Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Ivanytskyi, A. I. (1990). *Ukrainska narodna muzychna tvorchist* [Ukrainian folk music]. Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Marchenko, V. V. (2013). *Shyroke korinnia: ukraïnski pisni u suprovodi baiana* [Broad roots: Ukrainian songs accompanied by an accordion] [Notes]. Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Marchenko, V. V. (2018). *Shyroke korinnia: ukraïnski pisni v suprovodi baiana* [Broad roots: Ukrainian songs accompanied by an accordion] [Notes] (Iss. 2). Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Skoptsova, O. M., Hrytsenko, V. V., & Marchenko, V. V. (2018). Transkryptsiia muzychnoho tvoruv yak riznovyd vykonavskoi interpretatsii [Music transcription as a kind of performance interpretation]. *Young Scientist*, 1(53), 684–687 [in Ukrainian].
- Tsiupa, N. P., & Marchenko, V. V. (2017). Pytan'nia interpretatsii zapysu ukraïnskykh narodnykh pisen na prykladi dorobku Marchenka V. V. [Questions of the interpretation of recording of Ukrainian people songs on the example of the creative road Marchenko V. V.]. *Young Scientist*, 11(51), 692–695 [in Ukrainian].
- Yashchenko, L. (1962). *Ukrainske narodne bahatoholossia* [Ukrainian folk polyphony]. Publishing House of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR [in Ukrainian].

USING THE COLOURISTIC POSSIBILITIES OF THE READY-SELECT BAYAN IN THE FOLK SONGS ACCOMPANIMENT

Vitalii Marchenko

Concertmaster at the Department of Musical Art;

ORCID: 0000-0001-7877-7862; e-mail: vitaliy.marchenko.225@gmail.com

Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the research is to analyze the use of the ready-select bayan (button accordion) flavour in the arrangements of folk songs by V. Marchenko for the collections "Wide Roots" (Issue 1 and Issue 2). **Research methodology.** The following general scientific methods were used: analysis (to identify the flavour possibilities of the ready-select bayan); formal-analytical (to compare technical performance and musical-expressive means); generalization (to formulate conclusions). **Scientific novelty of the research.** For the first time, the pieces from V. Marchenko's collections "Wide Roots" (Issue 1 and Issue 2) are analyzed, the colouristic possibilities of the instrument are characterized, and the specific features of the ready-select bayan in the folk songs' accompaniment are revealed. **Conclusions.** The research is based on the author's own long-term artistic experience. The article highlights the peculiarities of instrumental accompaniment on a ready-select bayan and reveals the regularities of combining a folk melody and bayan accompaniment to reflect the artistic intent of the song in depth. The process of composing bayan accompaniment for pieces of folk art from different local regional traditions of Ukraine poses complex tasks for the author, and the main one is to preserve the traditional regional melodic flavour. A thoughtful approach and attention to the subtleties of the recording interpretation process, which together determine the artistic value of the works, and penetration into the essence of the song should become significant aspects of the composer's interpretation process.

Keywords: ready-select bayan; interpretation; accompaniment; folk song; arrangement; timbre; register

